

<https://doi.org/10.63177/zrpfpr.022025.09>
стручни рад
достављен: 20. 05. 2025.
прихваћен за објављивање: 14. 11. 2025.

Марко ЛИНТА*

ПРАВНИ И ЧИЊЕНИЧНИ АСПЕКТ У СИТУАЦИЈАМА НЕСТАЛЕ ДЕЦЕ ИЗ ПОРОДИЛИШТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ¹

Апстракт

Проблем нестале деце из породицишта у Републици Србији представља један од најконтроверзнијих и најболнијих феномена новије националне историје. Од седамдесетих година 20. века па све до почетка 2000-их, бројне породице износиле су тврдње да су им новорођена деца нестала у породициштима, најчешће уз образложење здравствених радника да је беба преминула. Међутим, недостатак званичне документације, неусклађеност добијених информација, као и онемогућеност родитеља да виде тело наводно преминулог детета или присуствују сахрани, изазвали су оправдане сумње у постојање системског проблема проузрокованог евентуалним организованим криминалом. Нажалост, већина ових случајева до данас је остала нерасветљена, док је институционална одговорност у великој мери изостала.

Циљ овог рада је да прикаже и анализира правни и чињенични оквир проблема нестале деце у породициштима у Републици Србији. Рад се ослања на анализу релевантних прописа, судску праксу, званична докумената, медијских извора и сведочанстава родитеља укључујући и лично искуство аутора који је овакву трагедију доживео унутар породице. Посебна пажња посвећује се важећем законодавству, као и пресуди Европског суда за људска права у предмету *Зорица Јовановић против Републике Србије*, која је довела до доношења Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији.

Кључне речи: Нестала деца породицишта Републици Србији.

* Адвокат, markolinta@yahoo.com.

¹ Рад је усмено саопштен на Међународном научном скупу „Савремени изазови у остваривању и заштити људских права“, који је одржан на Правном факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици 23. и 24. маја 2025. године.

1. ЧИЊЕНИЧНИ АСПЕКТ И ИСТОРИЈСКА ПОЗАДИНА ПРОБЛЕМА

Питање нестале деце из породилишта у Републици Србији представља дубоко узнемирујући и контроверзан проблем који траје више од пола века. Иако су први случајеви несталих новорођенчади забележени још шездесетих година прошлог века, јавност је о овим догађајима дуго била информисана само на основу неформалних сведочења и породичних трагова. Тек почетком 21. века, уз активизам родитеља и подршку медија, ова тема је добила заслужену пажњу, што је довело до јавног и институционалног признања проблема.

Истраживања и извештаји указују да су у периоду од седамдесетих до краја деведесетих година 20. века, у бројним породилиштима широм Србије, новорођенчад проглашавана мртвима без присуства родитеља, без издавања смртних листова и без могућности родитеља да виде или сахране своје дете. Након што су касније истраживали, многи родитељи су открили да њихова деца нису сахрањена на пријављеним гробљима, да у медицинској документацији постоје контрадикторни подаци као што су различити датуми смрти или неусаглашени подаци о узроку смрти, а врло често је и медицинска документација била уништена или недоступна.²

Једно од бројних сведочанстава које указује на системске пропусте и основане сумње у случајевима нестале деце односи се на догађај из породилишта „Народни фронт“ у Београду, из октобра 1988. године. Према изјавама родитеља, мајка је 11. октобра 1988. године родила здраву девојчицу тешку 2.400 грама. Истог дана, у поподневним часовима, бабица је обавестила мајку да се дете мора пребацити у Институт за неонатологију ради смештаја у инкубатор. Ова тврдња изазива сумњу, имајући у виду да је породилиште „Народни фронт“ у том периоду располагало сопственим инкубаторима, као и чињеницу да новорођенчад тежа од 2.000 грама уобичајено нису упућивана на неонатолошке клинике, осим у случајевима очигледне патологије. Током наредна три дана, отац је свакодневно посећивао Институт и сведочио да је дете изгледало здраво, румено и у добром општем стању. Међутим, 14. октобра исте године, оцу је од стране медицинског особља речено да је дете преминуло. Није му дозвољено да види тело, а обавештен је да ће болница преузети организацију сахране и трошкове исте, јер је то „обавеза установе“. Истог дана, нешто касније, мајку је обишла бабица која је, не знајући за вест коју је отац добио, изјавила да је управо посетила њено дете и да је оно „у реду“. Када је мајка, у сузама, објаснила да је обавештена о смрти детета, бабица је ућутала, окренула се и без речи напустила собу. Ова противуречност оставила је дубоку сумњу у веродостојност званичних тврдњи о смрти детета. Није издат ниједан писмени документ о смрти, пријему на Институт, нити извештај о сахрани. Каснијим истраживањем, родитељи су

² Радио слободна Европа <https://www.slobodnaevropa.org/a/nestale-bebe-decenija-i-po-borba-srbija/29236151.html>

утврдили да у евиденцијама Института за неонатологију не постоји податак да је дете икада било примљено. Јавно комунално предузеће „Погребне услуге“ такође је доставило званичан одговор да под тим именом и датумом рођења није обављена ни једна сахрана.³

Ово указује на озбиљне недостатке у медицинској евиденцији, непрозирну комуникацију са родитељима и евентуално прикривање трагова који би открили незаконите радње. Управо овакви случајеви представљају основ за сумњу да бројна деца нису преминула, већ су, под неразјашњеним околностима, одвојена од својих родитеља.

Један од случајева који је допрео и до Европског суда за људска права у Стразбуру је случај Зорице Јовановић из Баточине, која је 1983. године родила дечака у породицишту у Ћуприји. Након што је дете проглашено мртвим, није јој било омогућено да га види нити сахрани, а нити је породица добила адекватну потврду о смрти детета. Након више од три деценије, њена тужба пред Европским судом за људска права резултирала је пресудом која је утврдила повреду права на поштовање приватног и породичног живота, али и обавезала Републику Србију да донесе закон који ће омогућити расветљавање судбине нестале деце.⁴ Као одговор, Република Србија је усвојила Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији⁵, али његова примена остаје предмет критике због ограничене ефикасности, а пре свега из разлога што не предвиђа кривичну одговорност за одговорне особе, што је изазвало опште незадовољство родитеља који су остали ускраћени за правду и истину о својој несталој деци.

Посебан проблем у расветљавању случајева несталих беба из породицишта у Србији јесте питање застарелости кривичних дела. Иако постоји основана сумња да су у многим случајевима почињена кривична дела која би се, према садашњем Кривичном законнику Републике Србије, могла подвести под отмицу, трговину људима, злоупотребу службеног положаја, одузимање малолетног лица, промена породичног стања или фалсификовање службене документације, правосудни органи су суочени са непремостивим препрекама управо због протеклог времена које је довело до апсолутне застаре кривичног гоњења обзиром да је највећи број потенцијалних кривичних дела, извршених у периоду од 1970-их до почетка 2000-их година те је из тог разлога кривично гоњење данас правно немогуће.

Додатно, према члану 34. Устава Републике Србије, као и члану 7. Европске конвенције о људским правима, прописано је начело *nullum crimen, nulla poena sine*

³ Из Решења Вишег суда у Београду бр. Р5 259/20.

⁴ Пресуда Европског суда за људска права по представи Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

⁵ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији Сл. Гласник РС бр. 18/2020.

lege – односно, не постоји казна без закона, што укључује забрану ретроактивне примене кривичног закона на штету учиниоца.⁶ Из тога проистиче да се измене закона које би укинуле застарелост за ова дела или повећале запрећене казне, не могу примењивати уназад. Другим речима, законодавац нема уставну могућност да накнадно створи услове за кажњавање починилаца дела која су у тренутку извршења била подложна застаревању, чак и ако је касније утврђено да су те радње довеле до тешких повреда основних људских права.

Правна немоћ у погледу кривичног гоњења довела је до тога да се поступци у овим случајевима воде најчешће у облику управних поступака ради утврђивања чињеница, без могућности да се учиниоци санкционишу. Иако такав приступ може имати одређени морални и друштвени значај, он не испуњава правду у потпуном смислу, нити обезбеђује адекватну сатисфакцију оштећеним породицама.

Данас, више од 2.000 родитеља широм Србије трага за истином о својој деци, а бројни случајеви остају нерешени. Недостатак документације, некомплетне или неажурне евиденције, као и одсуство политичке воље, и даље представљају значајне препреке у расветљавању овог проблема.⁷

2. ПРАВНИ АСПЕКТ

2.1. Устав Републике Србије и уставом загарантована права

Устав Републике Србије као највиши правни акт представља основни извор гаранција за заштиту људских права и слобода. У контексту случајева нестале деце из породицишта, релевантне су одредбе које гарантују право на живот, достојанство, породични живот, као и правну сигурност.

Члан 24 – Право на живот⁸ - Ова одредба установљава неприкосновеност права на живот као основног људског права. С обзиром на то да се у великом броју случајева не зна судбина деце која су наводно преминула у породициштима, поставља се питање да ли је повређено ово право, било у смислу самог губитка живота или у смислу прикривања чињеница везаних за живот или смрт те деце.

Члан 25. – Неповредивост физичког и психичког интегритета⁹ - У поступању медицинског особља и институција према родитељима може се препознати повреда

⁶ Устав Републике Србије, Члан 34: „Нико се не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена“.

⁷ <https://n1info.rs/vesti/predsednica-komisije-za-nestale-bebe-neke-institucije-nam-ne-dozvoljavajuni-da-udjemo>.

⁸ Устав Републике Србије, Члан 24 став 1: „Људски живот је неприкосновен.“

⁹ Устав Републике Србије, Члан 25 став 1: „Физички и психички интегритет је неповредив.“

достојанства и психичког интегритета, нарочито у ситуацијама када им није омогућено да виде своје дете, добију документацију или учествују у сахрани.

Члан 36. – Право на једнаку заштиту права и на правно средство¹⁰ - Овај члан гарантује сваком грађанину право на правичан поступак и приступ правди. Родитељима који су сумњали у службене извештаје често није било омогућено да пред домаћим судовима добију конкретан одговор о судбини своје деце, што представља повреду овог права.

Члан 64. – Права детета¹¹ - Устав посебно штити децу као рањиву категорију, наглашавајући обавезу државе да обезбеди њихову заштиту од злостављања, занемаривања и незаконитог одузимања. Уколико је било организованих отмица деце ради продаје или усвајања, реч је о грубом кршењу ових одредби.

Члан 66. – Породица и родитељско право¹² - Родитељима је загарантовано право да брину о својој деци, као и да учествују у доношењу одлука које се тичу њиховог живота и здравља. Посебно се гарантује заштита мајке пре и после порођаја. У случајевима где су деца „нестала“ из породилишта без икаквог учешћа родитеља у доношењу одлука, повређено је и ово уставно право.

Члан 68. – Право на здравствену заштиту¹³ - И деца и родитељи имају право на здравствену заштиту која подразумева транспарентност, доступност информација и поступање у складу са медицинским и етичким стандардима. Та права су често била игнорисана, нарочито у односима са Институтом за неонатологију и породилиштима у којима је документација нестала или била недоступна.

2.2. Кривично законодавство Републике Србије у контексту случајева несталих беба

Случајеви несте деце из породилишта у Републици Србији представљају озбиљан правни и морални проблем, који доводи у питање на кривичноправну заштиту и могућност процесуирања одговорних лица. Овај проблем укључује серију кривичних дела која могу бити повезана са незаконитим одузимањем, продајом или злоупотребом деце која би се према важећем Кривичном законнику могла подвести под отмицу, трговину људима, промену породичног стања, злоупотребу службеног положаја и одузимање малолетног лица. Међутим један од кључних проблема и правних изазова у расветљавању оваквих случајева у Србији јесте питање

¹⁰ Устав Републике Србије, Члан 36 став 1: „Јемчи се једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.“

¹¹ Устав Републике Србије, Члан 64 „Права детета“.

¹² Устав Републике Србије, Члан 66 „Посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета“.

¹³ Устав Републике Србије, Члан 68 „Здравствена заштита“

застарелости кривичних дела што суочава правосудне органе са непремостивим препрекама управо због протеклог времена.

Према позитивном законодавству Републике Србије, кривично гоњење се не може предузети након протекла законом одређених рокова, који се крећу у зависности од запрећене казне и износе од три до двадесет година.¹⁴ У пракси то значи да је за највећи број потенцијалних кривичних дела, извршених у периоду од 1970-их до почетка 2000-их година, кривично гоњење данас правно немогуће. Ова околност има дубоке последице по права оштећених, али и на поверење грађана у правосудни систем.

Додатно, према члану 34. Устава Републике Србије, као и члану 7. Европске конвенције о људским правима, прописано је начело *nullum crimen, nulla poena sine lege* – односно, не постоји казна без закона, што укључује забрану ретроактивне примене кривичног закона на штету учиниоца¹⁵. Из тога проистиче да се измене закона које би укинуле застарелост за ова дела или повећале запрећене казне, не могу примењивати уназад. Другим речима, законодавац нема уставну могућност да накнадно створи услове за кажњавање починилаца дела која су у тренутку извршења била подложна застаревању, чак и ако је касније утврђено да су те радње довеле до тешких повреда основних људских права.

2.3. Европска конвенција о људским правима

Европска конвенција о људским правима, чија је Србија потписница, такође јасно прописује права која се односе на заштиту породичног живота. Члан 8. Конвенције гарантовао је право свих појединаца на поштовање приватног и породичног живота, домова и комуникације. Конкретно, овај члан гласи:

„1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.

”

Родитељи који су остали без своје деце у породицишту, а посебно они којима је било онемогућено да добију било какве информације о судбини своје бебе, стављају се у ситуацију која представља озбиљну повреду породичног живота. Несумњиво, тако нешто представља кршење права гарантованих како домаћим, тако и

¹⁴ Кривични законик РС, Члан 103 „Застарелост кривичног гоњења“.

¹⁵ Устав Републике Србије, Члан 34 „Нико се не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена.“

међународним прописима, а што је потврђено и пресудом Европског суда за људска права.¹⁶

2.4. Анкетни одбор ради утврђивања истине о новорођеној деци несталој из породилишта у више градова у Србији

Скупштина Републике Србије је 2005. године основала „Анкетни одбор ради утврђивања истине о новорођеној деци несталој из породилишта у више градова у Србији“, који се бавио истрагом о новорођеној деци која су нестала из породилишта у Србији¹⁷.

Циљ Анкетног одбора јесте да кроз сагледавање чињеница утврди истину о случајевима нестајања новорођене деце из породилишта у року од свега 90 дана од дана његовог оснивања. Његов састав је био разнолик и укључивао је посланике из различитих политичких странака, представнике Министарства Здравља, Министарства унутрашњих послова, Министарства правде и других релевантних институција, невладиних организација и удружења која се баве правима родитеља и деце. Овакав састав омогућио је објективно разматрање проблема и предлога за решавање ситуације са несталим бебама.

Што се тиче овлашћења, Анкетни одбори у Србији немају истражну надлежност као што су то истражни органи, али имају право да позивају сведоке, захтевају документацију од државних органа и других институција, те да саслушавају представнике различитих организација и институција. Након завршетка свог рада, одбори подносе извештај Народној скупштини са закључцима и препорукама.

Овај одбор је утврдио да су у многим случајевима родитељи имали оправдане сумње у вези са судбином своје деце. Констатовано је да су постојали озбиљни пропусти у раду здравствених установа, матичних служби и надлежних министарстава, те да се и да се у великом броју случајева губи траг бебама између породилишта и погребног предузећа. Такође, указано је на проблем застарелости кривичног гоњења, што је спречавало утврђивање истине. Рад Анкетног одбора завршио се извештајем који је усвојен од стране Народне скупштине Републике Србије. У извештају је наведено да¹⁸ је било озбиљних недостатака у важећем законодавству у релевантном тренутку, као и у поступцима пред државним органима и у здравственим установама, да је ова ситуација оправдавала сумње родитеља око тога шта се стварно десило са њиховом децом, да никаква кривично-правна заштита сада

¹⁶ Пресуда Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

¹⁷ Одлука о оснивању анкетног одбора ради утврђивања истине о новорођеној деци несталој из породилишта у више градова у Србији Сл. Гласник РС бр. 44/2005.

¹⁸ Из образложења Пресуде Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

не би била делотворна због важећих одредби о застарелости као и да су потребни додатни напори свих Владиних тела, као и измене релевантног законодавства, како би родитељи добили одговарајуће обештећење.

Скупштина Републике Србије је 14. јула 2006. године званично усвојила извештај Анкетног одбора и као одговор на то формирала Радну групу за израду предлога закона ради стварања формално-правних услова за поступање надлежних органа по пријавама о нестанку новорођене деце из породилишта.

Анкетни одбор је имао значајну улогу у истрази случајева нестале деце из породилишта у Србији. Његова овлашћења и разнолики састав омогућили су детаљно истраживање и предлоге за решавање овог озбиљног друштвеног проблема. Међутим предложене мере од стране Анкетног одбора, иако су усвојене, нису спроведене у праксу, што је довело до даљег незадовољства родитеља и јавности.

2.5. Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру од 26.03.2013. године по представци бр. 21794/08 Зорица Јовановић против Републике Србије

Пресуда у предмету *Зорица Јовановић против Србије* представља први и најзначајнији случај који је Европски суд за људска права у Стразбуру водио у вези са нестанком новорођене деце из породилишта у Србији из разлога што иста представља референтну тачку не само за родитеље који сумњају у судбину своје деце, већ и за креирање правног оквира и државну одговорност по овом питању.

Према наводима из представке, подносиатељка је 28.10.1983. године родила сина у породилишту у Ћуприји. Након три дана од порођаја, обавештена је да је дете преминуло, али јој никада није уручена ниједна званична потврда о смрти, није јој дозвољено да види тело детета, нити му је организована сахрана. У наредним деценијама, она и њен супруг покушавали су да дођу до информација, али су добијали противречне или непотпуне одговоре од институција¹⁹. Приметне су биле бројне неправилности попут изостанка званичних докумената о смрти, недоследности у матичним књигама и немогућност утврђивања где је и када дете сахрањено.

Након више година узалудног тражења одговора унутар правног система Србије, Зорица Јовановић се 2008. године обратила Европском суду за људска права у Стразбуру, између осталог наводећи повреду члана 8 Европске конвенције о људским правима „*Права на поштовање приватног и породичног живота*“

У пресуди Европског суда за људска права, Суд је утврдио да је Република Србија повредила право подносиатељке представке на поштовање породичног живота, гарантовано чланом 8. Европске конвенције о људским правима и нагласио да је држава дужна не само да се уздржи од мешања у породични живот, већ и да предузме

¹⁹ Пресуда Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

позитивне мере како би грађанима обезбедила основне информације у вези са судбином њихове деце.

У конкретном случају, Суд је указао да тело детета никада није уручено мајци, односно породици, да узрок смрти није утврђен, да није спроведена обдукција над телом детета, да нису пружени подаци родитељима о месту и времену сахране детета, да смрт детета није званично евидентирана, да кривична пријава поднета од стране оца детета није разматрана на адекватан начин као и то да до момента подношења представке Суду, подносиатеља представке није добила информације о томе шта се догодило са њеним дететом.

Суд је такође констатовао да су и саме државне институције накнадно признале бројне системске недостатке који су постојали у том периоду као што су неусаглашеност закона, изостанак прописаних процедура у случајевима смрти новорођенчета, као и постојање медицинске праксе да се родитељи „поштеде“ психичке трауме путем искључивања из поступка идентификације и сахране деце.

Ови пропусти су довели до оправданих сумњи родитеља и могућности да је у неким случајевима заиста дошло до незаконитог одузимања новорођенчади. Иако су у периоду 2003.–2010. постојале извесне институционалне иницијативе, оне нису резултирале конкретним правним средствима која би омогућила родитељима да сазнају истину.

Суд је, стога, закључио да је тужила претрпела трајну повреду права на породични живот, јер јој држава није пружила поуздане и благовремене информације о судбини њеног детета и наложио републици Србији да у року од годину дана од дана правноснажности пресуде предузме све одговарајуће мере са циљем успостављања механизма за обезбеђење појединачног обештећења свим родитељима у истој или сличној ситуацији.²⁰ Поред овога, Суд је обавезао Републику Србију да подносиатељки представке исплати износ од 10.000,00 евра на име нематеријалне штете коју је претрпела и одлучио да одложи разматрање свих сличних представки у периоду од годину дана од дана правноснажности пресуде како би се омогућила имплементација ових мера.²¹

Крајњи резултат ове пресуде долази седам година касније, доношењем Закона о утврђивању чињеница о статусу новорђене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта у Републици Србији од стране скупштине Републике Србије²².

²⁰ Диспозитив пресуде Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

²¹ Диспозитив пресуде Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08.

²² Закон о утврђивању чињеница о статусу новорђене деце за коју се сумња да су нестала из породилишта у Републици Србији Сл. Гласник РС бр. 18/2020.

2.6. Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији од стране скупштине Републике Србије

Након доношења пресуде у предмету *Зорица Јовановић против Србије*, Европски суд за људска права је обавезао Републику Србију да у разумном року успостави делотворан механизам који ће омогућити родитељима, у сличној ситуацији као подносиатеља представке, да сазнају истину о судбини своје деце. Као одговор на пресуду Европског суда за људска права, Народна скупштина Републике Србије је усвојила Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, који је ступио на снагу 11. марта 2020. године²³.

Закон је усвојен са намером да обезбеди хитан²⁴ и једноставан судски поступак чији је основни циљ утврдити истину о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала у породилицштима у Републици Србији²⁵.

Родитељима и другим блиским сродницима, али и другим лицима који сумњају у своје порекло, омогућено је да покрену посебан ванпарнични поступак пред надлежним Вишим судом ради утврђивања истине у случају сумње на нестанак деце из породилицшта²⁶.

Следећа специфичност огледа се у остављеној могућности суду да може одредити спровођење форензичко-генетичке анализе биолошких узорака хуманог порекла, односно ДНК анализе, предлагача и других лица која се могу довести у везу са несталим новорођеним дететом²⁷. Поред тога Суд може прибавити и оценити све доказе, укључујући здравствену и матичну документацију, исказе сведока.

Када је у питању оцена доказних средстава, закон изричито је предвиђа да **само постојање јавне исправе којом се доказује смрт није довољан доказ да је**

²³ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији Сл. Гласник РС бр. 18/2020.

²⁴ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, Члан 9: „Суд је дужан да води поступак без одлагања. При одређивању рокова и заказивању рочишта суд води рачуна о отме да је поступак хитан.“

²⁵ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, Члан 2 став 1: „Циљ овог закона је утврђивање чињеница погодних да се утврди истина о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, на основу доказа који се изведу и података који се прикупе у судском поступку од државних и других органа, родитеља и других лица.

²⁶ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, Члан 15.

²⁷ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породилицшта у Републици Србији, Члан 19.

нестало дете умрло²⁸. Ова одредба представља правну иновацију јер значајно одступа од класичног начела веродостојности јавних исправа и преокрет у терету доказивања. Према позитивном законодавству Републике Србије садржај из јавне исправе је претпостављено тачан док се не докаже супротно. Међутим, у контексту нестале новорођенчади, Законодавац овом одредбом признаје да постоји основана сумња у тачност и поузданост докумената које су саме институције издавале (смртни листови, здравствени извештаји, уписи у матичне књиге итд). Држава тиме уводи нормативну резерву према аутентичности сопствених евиденција, што је ретко, али у овом случају оправдано.

Члан 18 Закона *de facto* подразумева постојање потенцијалних злоупотреба или фалсификата у јавним евиденцијама. Ако јавна исправа о смрти није довољна, то значи да постоји реална могућност да је извршен упис смрти без стварног догађаја смрти, да су подаци фалсификовани, или да су лекари и службеници поступали по шаблону без утврђивања чињеница. Овим чланом закон нуди суду флексибилност и овлашћење да испитује околности иза саме исправе што је изузетно важно у случајевима где документација делује формално исправно, али су околности необјективне или непотпуне. Иако делује као снажна правна гаранција у корист родитеља, ова одредба у пракси није довољна ако нема других доказа (нпр. сведока, ДНК трагова, медицинске документације идр) те не води аутоматски ка утврђивању истине, већ често остаје само као декларативна могућност.

Такође, неповерење у јавне исправе мора бити праћено институционалном истрагом, што овај Закон не обезбеђује, јер суд нема механизме истражног органа. Дакле, ако се одступа од веродостојности јавне исправе, онда би држава требала да предузме додатне кораке ка утврђивању истине, што је у пракси изостало.

Поред до сада изнетог, одредба која је изазвала највише контроверзи и незадовољства код родитеља али и шире јавности јесте члан 24 Закона који предвиђа могућност да суд, уколико не може да утврди шта се догодило са новорођеним дететом, одобри подносиоцу захтева правичну новчану накнаду због повреде права на породични живот у фиксном износу до 10.000 евра²⁹. Ова одредба, иако има за циљ да пружи одређену компензацију родитељима за патњу и душевну бол, често се доживљава као покушај државе да избегне стварну одговорност и решавање дубоког проблема. Многи родитељи сматрају да је ова одредба више формалност него стварна помоћ, и да не пружа правду и признање дубоке патње коју доживљавају уз легитимно питање да ли ова накнада представља део социјалне правде или административни компромис.

²⁸ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорђене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији, Члан 18 став 2: „Само јавне исправе којима се доказује смрт нису довољан доказ да је нестало дете умрло“.

²⁹ Закон о утврђивању чињеница о статусу новорђене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији, Члан 24 и члан 25.

Иако Закон формално испуњава захтеве из пресуде Европског суда за људска права у погледу постојања механизма, његова примена у пракси је показала озбиљне слабости због чега се суочио са бројним критикама и ограничењима. Упркос формално прописаним овлашћењима суда, родитељи су често наилазили на препреке попут недостатка документације (многи здравствени картони су изгубљени или уништени) што је довело до вођења поступка без конкретних резултата. Уместо свеобухватног истражног процеса који подразумева активну улогу државе, родитељима је препуштена обавеза да сами воде поступке и доказују своје тврдње, што је често немогуће након више деценија због чега овај закон остаје више симболички одговор државе него реално средство за откривање истине и остваривање правде.

2.7. Комисија за прикупљање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала у породициштим

Комисија за прикупљање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта, предвиђена чланом 29. Закона о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији, основана је одлуком Владе Републике Србије³⁰ чији је задатак прикупљање и обрада свих релевантних чињеница и података који се налазе у поседу различитих државних и других органа, као и од родитеља и других особа. Ови подаци укључују информације из правосудних органа, органа унутрашњих послова, медицинских установа, матичних служби, јавних комуналних предузећа, центара за социјални рад и других релевантних институција.

Комисија се састоји од 15 чланова коју чине представници различитих министарстава, представник безбедносно-информативне агенције, представника удружења родитеља који се баве питањем нестале новорођене деце.

Иако је формирање Комисије представљало значајан корак ка решавању питања нестале деце из породицишта у Републици Србији, рад Комисије није испунио очекивања. Родитељска удружења су изразила незадовољство због недостатка конкретних резултата постојања Комисије.

3. ЗАКЉУЧАК

Проблем нестале деце из породицишта у Републици Србији представља једну од најболнијих и најделикатнијих тема савремене српске правне и друштвене стварности. Вишедеценијско ћутање институција, непотпуна документација,

³⁰ Одлуку о образовању комисије за прикупљање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији Сл. Гласник РС бр. 98/2020.

недоследна примена закона, као и дубоко неповерење родитеља, створили су атмосферу у којој се поред правде, тражи и истина као елементарно људско право.

Правни оквир, иако проширен након пресуде Европског суда за људска права у предмету *Зорица Јовановић против Србије*, и даље показује озбиљне недостатке. Закон о утврђивању чињеница о статусу нестале новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији био је корак напред у формалном смислу, али није донео очекивану правну сигурност нити дубље задовољење правде. Одредбе попут члана 24 овог Закона, којима се предвиђа новчана накнада уместо утврђене истине, доживљене су као непотпуно и увредљиво решење од стране већине родитеља.

Рад Владине комисије и Анкетног одбора Народне скупштине, иако значајан у скупљању података и указивању на системске пропусте, није резултирао конкретним правним последицама, нити је довео до индивидуализације одговорности. Недовољна сарадња институција, недоступност архиве, и правна ограничења у погледу застарелости кривичних дела, само су неки од фактора који и даље стоје као препреке пуној истини.

Истовремено, случајеви попут оног Зорице Јовановић показују да се правда ипак може тражити и добити, али тек по исцрпљивању свих домаћих правних средстава и интервенцијом међународних институција.

Остаје јасан позив држави да превазиђе формалне оквире одговорности и приступи овом питању са пуном емпатијом, правном одлучношћу и институционалном транспарентношћу. Родитељи несталих беба суштински не траже одштету, већ истину о њиховој деци за коју су и даље ускраћени.

ЛИТЕРАТУРА

Европска конвенција о људским правима;

Закон о утврђивању чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији (Сл. Гласник РС бр. 18/2020);

Кривични законик Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024);

Одлука о образовању комисије за прикупљање чињеница о статусу новорођене деце за коју се сумња да су нестала из породицишта у Републици Србији (Сл. гласник РС бр. 98/2020);

Пресуда Европског суда за људска права по представци Зорице Јовановић против Р. Србије бр. 21794/08;

Решење Вишег суда у Београду бр. Р5 259/2020;

Устав Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).

Marko LINTA

Attorney at Law, markolinta@yahoo.com.

LEGAL AND FACTUAL ASPECTS IN SITUATIONS OF MISSING CHILDREN FROM MATERNITY HOSPITALS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The issue of missing newborns from maternity hospitals in the Republic of Serbia represents one of the most controversial and painful phenomena in the country's recent history. From the 1970s until the early 2000s, numerous families claimed that their newborn children had disappeared from hospitals, most often being told by medical staff that the baby had died. However, the lack of official documentation, inconsistencies in the information provided, and the parents' inability to see the allegedly deceased child or attend a funeral, have raised legitimate suspicions of a systemic problem potentially involving organized crime. Unfortunately, the majority of these cases remain unresolved to this day, and institutional accountability has been largely absent.

The aim of this work is to present and analyze the legal and factual framework surrounding the issue of missing newborns from maternity hospitals across the Republic of Serbia. Methodologically, the paper relies on the analysis of relevant legislation, court practice, official documents, media reports, and parental testimonies, including the personal experience of the author, whose own family endured such a tragedy. Special attention is given to the applicable legal framework, as well as the judgment of the European Court of Human Rights in the case *Zorica Jovanović v. Serbia*, which led to the adoption of the Law on Determining the Facts about the Status of Newborn Children Suspected to Have Disappeared from Maternity Wards in the Republic of Serbia.

Key words: Missing newborns from maternity hospitals.